

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Домброван Н.В., Ізбаш К.С.

ВСТУП

Створення сучасної Національної поліції України стало початковим етапом реформування правоохоронних органів. Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку¹. Позитивним критерієм оцінки діяльності поліції у всіх сферах суспільних відносин є ефективне забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Все це вимагає радикального перегляду завдань та принципів підготовки кадрів поліції з урахуванням нових критеріїв оцінки їх роботи.

Робота з кадрами, їх якісний добір для подальшого професійного розвитку є одним із найбільш ефективних засобів підвищення результатів функціонування Національної поліції України як інституту держави, що покликаний забезпечити охорону прав і свобод людини, законних інтересів суспільства і держави, публічної безпеки і порядку та протидії злочинності.

Нові вимоги, що висуваються до поліцейських, освітньо-кваліфікаційний рівень, набуття навичок у роботі, психологічна готовність до виконання правоохоронних завдань, є пріоритетними напрямками у забезпеченні Національної поліції України висококваліфікованим кадровим персоналом.

Актуальність досліджуваного питання обумовлена важливістю визначення основних принципів підготовки кадрів для Національної поліції України та дослідження сучасного стану щодо кадрового забезпечення в новоствореній Національній поліції України.

Серед досліджень науковців з питань кадрового забезпечення підрозділів Національної поліції України у цілому та принципів

¹ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>

підготовки кадрів для Національної поліції України зокрема, слід виокремити праці таких вчених як: В.Б. Авер'янов, М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, С.В. Венедіктов, М.М. Дивак, Л.С. Кацалап, А.М. Клочко, В.В. Конопльов, А.Т. Комзюк, А.М. Куліш, М.І. Логвиненко, О.М. Музичук, В.П. Петков, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, О.Ю. Синявська, М.М. Тищенко, С.О. Шатрава, О.Н. Ярмиш та ін.

Серед представників української наукової спільноти, які досліджували у своїх наукових працях проблемні питання кадрового забезпечення Національної поліції України слід відзначити: В.Ю. Грітчина («Адміністративно-правове забезпечення кадрових процедур в Національній поліції України»), М.П. Будзинського («Адміністративно-правове регулювання у сфері кадрового забезпечення Національної поліції України»), А.В. Андрєєва («Адміністративно-правове регулювання підготовки кадрів для Національної поліції у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання»), І.В. Савельєву («Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України», 2019), А.В. Потопальського («Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні»), І.Г. Кузьменко («Організаційно-правові засади професійної підготовки управлінських кадрів поліції в країнах ЄС»). Проте, принципи кадрового забезпечення Національної поліції України досліджені сучасними науковцями фрагментарно й потребують подальшого вивчення.

1. Роль принципів адміністративного права у сфері кадрового забезпечення Національної поліції України

Однією із концептуальних змін у реформуванні правоохоронних органів України стало створення нового центрального органу виконавчої влади - Національної поліції України. Це зумовило оновлення її кадрової політики та визначення нових завдань щодо підготовки кадрів, які повинні відповідати сучасним вимогам.

У чинному законодавстві України, відомчих нормативно-правових актах МВС України та Національної поліції України не закріплено принципів підготовки кадрів та кадрового забезпечення. Реалізація принципів як основоположних засад кадрового забезпечення Національної поліції України повинна сприяти успішному здійсненню функцій, вирішенню завдань із охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави. У зв'язку з цим

правові норми, які регулюють кадрову роботу, повинні поєднуватися з домінуючими суспільними цінностями та концепцією реформування системи МВС України².

Для ґрунтовного дослідження звернемося до генези поняття «принцип». Юридична енциклопедія вказує, що «принцип» походить від французького *principe*, від латинського *principium* – початок, основа та означає основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації³. Сучасна правова енциклопедія дає визначення, що принципи права – це закріплені в праві головні ідеї, вихідні начала, або основи функціонування, що характеризують його зміст, головне призначення права, обумовлені загальними закономірностями розвитку суспільства⁴. Велика українська юридична енциклопедія вказує, що принципами адміністративного права є основні універсальні положення, які покладені в основу галузі та є підставою для формування і функціонування її системи та змісту і слугують засадами для регулювання адміністративних правовідносин. Важливість принципів адміністративного права полягає в тому, що вони створюють передумови для формування й розвитку сучасної адміністративно-правової науки, ефективної правотворчості та дієвого правозастосування. Принципи є первинним явищем, на підставі якого розгортається науковий та нормотворчий процес⁵.

Провідними вченими-адміністративістами (В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Р.С. Мельник, О.І. Миколенко) приділено значну увагу вивченню принципів адміністративного права. Однак, незважаючи на активне використання в сучасному науковому та правовому дискурсі принципів, серед науковців немає єдиної думки щодо визначення його поняття. Сучасний науковець В.К. Колпаков

² Будзинський М.П. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері кадрового забезпечення Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 3, том 1, 2019. С. 88-95.

³ Юридична енциклопедія : у 6 т. / гол. ред. Ю.С. Шемчушенко. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2004. Т. 6. 768 с.

⁴ Сучасна правова енциклопедія / Зайчук О.В. та ін.; за ред. О.В. Зайчука. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 408 с.

⁵ Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / гол. ред. Ю.П. Битяк. Харків : Право, 2020. Т. 5. 960 с.

стверджує, що принципи - це науково обґрунтовані та практично закріплені у відповідних термінологічних категоріях позитивні закономірності⁶. На думку Ю.П. Битяка, принципи адміністративного права визначено як вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується і функціонує система та зміст цієї галузі права⁷. В свою чергу науковець В.В. Галуцько зазначає, що принципи адміністративного права – це основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадського суспільства і держави⁸. Сучасний вчений Р.С. Мельник стверджує, що принципи адміністративного права можна визначити як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями й механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин⁹.

Науковець Т.О. Коломоєць в академічному курсі «Адміністративне право України» визначає принципи адміністративного права як основоположні наукові ідеї, об'єктивно обумовлені та стабільні, відповідно до яких сформована вся система адміністративного права, які характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями адміністративно-правового регулювання суспільних відносин¹⁰.

Отже, вчені, досліджуючи поняття принципів адміністративного права єдині в тому, що принципи адміністративного права, мають такі ознаки: по-перше, вони визначені, як основні засади, закономірності, вимоги, положення, ідеї, що характеризують зміст адміністративного права; по-друге, відповідно до цих принципів

⁶ Курс адміністративного права України : підручник / Колпаков В.К. та ін.; за ред. В.В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

⁷ Адміністративне право України : підручник / Битяк Ю.П. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.

⁸ Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.Галуцько, П.Діхтєвський, О.Кузьменко та ін. ; за ред. В.Галуцька, О.Правоторової. – Видання четверте. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 656 с.

⁹ Мельник Р.С. Інститут принципів адміністративного права у системі загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 51-60.

¹⁰ Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 567 с.

формується й функціонує система та зміст цієї галузі права; по-третє, визначають напрями та механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин; по-четверте, складають основу для закріплення адміністративно-правових норм та виступають орієнтирами розвитку адміністративного права; по-п'яте, на цих принципах базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення прав і свобод та законних інтересів осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави; по-шосте, викликають формування нових інститутів.

Принципи адміністративного права визначають напрями адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері підготовки кадрів для Національної поліції України та тісно пов'язані із принципами функціонування даного інституту в системі державного управління. На думку П.В. Євдокимова, особливість принципів полягає в тому, що вони більше відносяться до визначення діяльності суб'єктів кадрового забезпечення, які виконують відповідні функції, перебуваючи на державній службі¹¹.

До основних нормативно-правових актів, які регулюють питання принципів підготовки кадрів та кадрового забезпечення Національної поліції України, слід віднести: Конституцію України, закони України: «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15 березня 2018 року № 2337-VIII; постанови Кабінету Міністрів України: «Про утворення Національної поліції України» від 02.09.2015 № 641; «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 877, «Про однострій поліцейських» від 30.09.2015 № 823, «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11.11.2015 № 988; накази МВС України: «Про затвердження Положення про Департамент кадрового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України» від 20.10.2014 № 1108, «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» від 26.01.2016 № 50, «Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції» від 09.11.2015 № 1453, «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» від 17.11.2015 № 1465, «Про затвердження Типового порядку

¹¹ Євдокимов П.В. Адміністративно-правове регулювання реалізації кадрового забезпечення в органах публічної адміністрації в Україні : дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 / Запор. нац. ун-т, Запоріжжя, 2020, 237 с.

проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади» від 25.12.2015 № 1631; Указ Президента України від 30.05.2012 № 365 «Про відомчі заохочувальні відзнаки» та ін. Проведений аналіз вказаних нормативно-правових актів дозволяє виокремити загальні та спеціальні принципи підготовки кадрів Національної поліції України.

До загальних принципів підготовки кадрів Національної поліції України необхідно віднести: верховенство права, дотримання прав і свобод, законності, розумності і необхідності, відкритості та прозорості. До спеціальних - принцип безперервності та наступності освіти, єдиноначальності, політичної нейтральності, взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства та встановлення правових наслідків.

Розглянемо більш детально загальні принципи. Принцип *верховенства права* засвідчує, що підготовка кадрів для Національної поліції України здійснюється відповідно до чинного законодавства і регламентується нормативно-правовими актами, які приймаються відповідно до Конституції України та відповідають їй. Принцип *дотримання прав і свобод* впливає із розділу II Конституції України¹², який передбачає, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості, не має привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Тому до завдань поліції відноситься охорона прав і свобод людини, а також надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Принцип *законності* вказує, що суб'єкти суспільних відносин щодо підготовки кадрів для Національної поліції повинні неухильно дотримуватися приписів норм права, закріплених у Конституції України, інших нормативно-правових актах, що регламентують відповідну діяльність. Цей принцип у практиці підготовки кадрів для Національної поліції вимагає формування у курсантів (слухачів) свідомого дотримання Конституції та законів України, а також

¹² Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР>

нетерпимості до їх порушення¹³. Принцип *відкритості та прозорості* надає право кожній людині, громадянину вільно користуватися чинним законодавством, що регулює питання підготовки кадрів до Національної поліції України. А саме вступ до навчального закладу МВС, проходження первинної підготовки, підвищення кваліфікації, стажування.

Принцип *рівності* гарантує рівний доступ до набуття освіти, необхідної для служби у Національній поліції, відповідно до наказу МВС України «Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України» та Закону України «Про Національну поліцію»¹⁴.

На спеціальних принципах підготовки кадрів для Національної поліції України базується теоретичне навчання та формування практичних навичок. Серед них розглянемо принцип *безперервності та наступності освіти*, який передбачає, що наступність - одна з необхідних умов безперервної освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок мети, змісту, методів, способів та організаційних форм навчання¹⁵. На практиці цей принцип реалізується шляхом проходження навчання на таких рівнях: бакалаврський рівень, магістерський рівень, науковий рівень; післядипломної освіти; підвищення кваліфікації; стажування.

Принцип *політичної нейтральності* нормативно закріплений у ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію» та вказує, що поліцейські мають забезпечувати захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності. Поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте

¹³ Савельєва І.В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України : дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 /МОН України, Терн. нац. екон. ун-т, Тернопіль, 2019, 230 с.

¹⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

¹⁵ Про вищу освіту: Закон України від 01 липн. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях¹⁶.

Принцип *взаємодії поліції з населенням* вказує, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції¹⁷.

Принцип *єдиначальності* означає, що керівництво в установі, підрозділі здійснює керівник. Цей принцип включає в себе такі елементи як оперативність, безпосередність та персональність у прийнятті управлінських рішень. Оперативність у прийнятті управлінських рішень означає, що прийняття відповідного рішення відбувається протягом розумного періоду часу. Безпосередність під час прийняття управлінських рішень полягає в тому, що керівник особисто готує проект відповідного рішення, затверджує його, а також контролює стан виконання цього рішення. Персональний характер управлінських рішень вказує на юридичну відповідальність керівника.

Принцип встановлення правових наслідків передбачає взаємозв'язок навчання та професійної діяльності поліцейських. Відповідно до ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» професійне навчання поліцейських складається з первинної професійної підготовки, підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломної освіти та службової підготовки.

Натепер підготовка поліцейського у спеціалізованих закладах вищої освіти здійснюється науково-педагогічним персоналом, який відповідає не лише загальним, а й спеціальним вимогам щодо стажу, досвіду, психологічної та професійної придатності виконувати службові обов'язки за посадами відповідних служб поліції. До специфічних умов навчання належать фізичне і психологічне загартування здобувачів освіти, використання різноманітних навчальних полігонів, задалегідь логічне ускладнення навчального завдання, додавання факторів стресу, ризику, несподіваності в навчальних ситуаціях.

¹⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

¹⁷ Так само.

Крім того, положення п. 4 ст. 74 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що особи, які навчаються за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77, а також поліцейські, звільнені зі служби в поліції протягом трьох років після закінчення вищезазначених навчальних закладів з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, відшкодовують Міністерству внутрішніх справ України витрати, пов'язані з їх утриманням у вищому навчальному закладі, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. У разі відмови від добровільного відшкодування витрат, зазначених у частині четвертій цієї статті, таке відшкодування здійснюється в судовому порядку¹⁸.

На думку Т.Є. Кагановської, принципи кадрового забезпечення обов'язково повинні мати юридичну природу та зміст, втілюватися в структурних елементах механізму правового регулювання та знайти свій прояв у: 1) нормах адміністративного права; 2) адміністративному законодавстві, яке є зовнішньою формою змісту правових норм; 3) управлінських правовідносинах, які є формою реалізації повноважень суб'єктів кадрового забезпечення¹⁹.

На думку П.В. Євдокимова, принципи кадрового забезпечення повинні знайти свій прояв: у нормах адміністративного права, що утворюють та регламентують діяльність органів публічної адміністрації, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; в адміністративному законодавстві, яке є зовнішньою формою змісту правових норм; в управлінських правовідносинах, які є формою реалізації повноважень суб'єктів кадрового забезпечення²⁰.

Таким чином, принципи підготовки кадрів та кадрового забезпечення підрозділів Національної поліції України повинні відповідати сучасним вимогам реформування Національної поліції,

¹⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

¹⁹ Кагановська Т.Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні : монографія. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 330 с.

²⁰ Євдокимов П.В. Адміністративно-правове регулювання реалізації кадрового забезпечення в органах публічної адміністрації в Україні : дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 / Запор. нац. ун-т, Запоріжжя, 2020, 237 с.

відображати нові тенденції внутрішнього та зовнішнього розвитку країни.

2. Нормативно-правові основи кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України

Ефективність правового регулювання є передумовою успішної реалізації будь-якої реформи. В контексті євроінтеграції уряд активно продовжує ухвалювати нові законодавчі акти, орієнтовані передусім на вдосконалення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування й гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами та стандартами.

Особливо важливим в сучасних умовах становлення Національної поліції України є забезпечення інтересів держави у конкурентоспроможних, високопрофесійних кадрах Національної поліції, здатних ефективно виконувати покладені на них обов'язки з охорони прав і свобод людини, захисту інтересів держави та суспільства, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку.

Основними нормативно-правовими актами щодо кадрового забезпечення Національної поліції України є: Конституція України; закони України: «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018 року № 2337-VIII; постанови Кабінету Міністрів України: «Про утворення Національної поліції України» від 02.09.2015 № 641; «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 877; «Про однострій поліцейських» від 30.09.2015 № 823; «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11.11.2015 № 988; накази МВС України: «Про затвердження Положення про Департамент кадрового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України» від 20.10.2014 № 1108, «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» від 26.01.2016 № 50, «Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції» від 09.11.2015 № 1453, «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» від 17.11.2015 № 1465, «Про затвердження Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади» від 25.12.2015 № 1631; Указ Президента України від 30.05.2012 № 365 «Про відомчі заохочувальні відзнаки» та ін.

Вказаними нормативно-правовими актами передбачені наступні завдання щодо кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України:

по-перше, забезпечення виконання вимог Конституції України, законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актів Міністерства внутрішніх справ України щодо організації роботи з відбору та підготовки персоналу для органів і підрозділів Національної поліції;

по-друге, покращення якості відбору особового складу органів і підрозділів Національної поліції, вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, науково-дослідних установ МВС;

по-третє, удосконалення правил та порядку призначення на посаду поліцейського, проходження служби, переміщення й просування по службі, підготовки й перепідготовки поліцейських, атестування, присвоєння та позбавлення спеціальних звань, звільнення з посади органів та підрозділів Національної поліції України;

по-четверте, зміцнення дисципліни та законності в діяльності органів і підрозділів Національної поліції та дотримання прав та законних інтересів громадян;

по-п'яте, забезпечення організації та проведення службової підготовки, яка включає: функціональну, загально-профільну, тактичну, вогневу та фізичну підготовку особового складу та початкову підготовку осіб, прийнятих на службу до органів та підрозділів Національної поліції;

по-шосте, забезпечення підтримки та оптимізації соціально-психологічного клімату в колективах; збереження фізичного та психічного здоров'я, підвищення психологічної стійкості, надійності та готовності персоналу органів та підрозділів Національної поліції України.

Досліджуючи питання підготовки кадрів для правоохоронних органів Битяк Ю.П. зазначив, що основними завданнями кадрового забезпечення є: планування та прогнозування потреби в персоналі; профорієнтаційна робота; добір персоналу; кар'єрний розвиток персоналу; мотивація та стимулювання персоналу; атестація та соціальний захист персоналу, облік персоналу, ведення кадрової документації; контроль трудової дисципліни та ін.²¹

²¹ Адміністративне право України : підручник / Битяк Ю.П. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.

Слушною є думка Бандурки О.М., який до завдань кадрового забезпечення відносить: визначення кількості працівників і структуру кадрового складу, з'ясування категорій посад і рівня професійної підготовки, роботу з кадрами, а також підготовку кадрів, стимулювання їх трудової активності, виховання тощо²².

Розглядаючи питання кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції варто звернути увагу на позиції науковців щодо сутності кадрового забезпечення. Так, цікавою є точка зору Руколайніної І.Є., яка визначає сутність кадрового забезпечення органів Національної поліції України у здійсненні уповноваженими суб'єктами управління процесу заповнення організаційних структур кваліфікованими кадрами, створення сприятливих умов праці для ефективного використання знань, умінь, навичок, досвіду та мотивації до ефективної праці, з урахуванням можливостей для розвитку, підвищення кваліфікації та професійного зростання, яке здійснюється на основі демократичних засад побудови нашої держави та принципу забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи²³.

Своєю чергою Тетеря В.М., досліджуючи сутність та особливості кадрового забезпечення Національної поліції, визначає кадрове забезпечення як комплексне явище, яке, як і будь-який інший напрям діяльності, має свою історію розвитку, структуру, мету та функції²⁴.

На думку Шатрави С.О., кадрове забезпечення органів Національної поліції полягає у проведенні роботи з кадрами, що включає їх професійну підготовку, добір та розстановку, просування по службі, перепідготовку та підвищення кваліфікації, заохочення та застосування дисциплінарних санкцій, а також оцінювання якості службової діяльності працівників поліції²⁵.

²² Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. За заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

²³ Руколайніна І.Є., Леміш О.О. Формування та підготовка кадрів (персоналу) для органів Національної поліції України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. С. 104-106.

²⁴ Тетеря В.М. Сутність, значення та особливості кадрового забезпечення поліції на регіональному рівні в контексті реформи Національної поліції України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Вип. 2, ч. 3. С. 184-189.

²⁵ Шатрава С.О. Стан та правове регулювання кадрового забезпечення органів національної поліції на сучасному етапі розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 83-87.

Досить слушною є думка Савельєвої І.В., яка вважає, що підготовка кадрів є одним із елементів структури кадрового забезпечення у цілому. До структури підготовки кадрів для Національної поліції науковець відносить такі елементи: професійний відбір кандидатів на проходження служби, початкова підготовка, підготовка у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, післядипломна освіта, службова підготовка та самостійна підготовка²⁶.

Таким чином, сутність кадрового забезпечення необхідно розуміти як встановлену відповідно до норм адміністративного права управлінську діяльність, яка полягає у своєчасному, оптимальному та збалансованому процесі відбору, проходженні служби, атестації, звільненні персоналу та направлена на забезпечення органів та підрозділів Національної поліції висококваліфікованим персоналом, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Ухвалений у 2015 році Закон України «Про Національну поліцію» сприяв оновленню кадрової роботи в органах та підрозділах Національної поліції України. Ефективність виконання функцій і завдань, поставлених перед Національною поліцією України, залежить від правильно організованої роботи з кадрами та наскільки вдалими будуть здійснені кадрові процедури. Тому, в умовах сьогодення сучасний поліцейський повинен мати необхідні знання, уміння та навички з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Під час здійснення кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України виникають численні організаційні зв'язки між учасниками цих відносин, які потребують правового регулювання. Таке регулювання відбувається за допомогою адміністративно-правових норм, обумовлюючи важливе місце адміністративних правовідносин у досліджуваній сфері.

У теорії права правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких мають взаємні права та обов'язки, гарантовані державою. На думку Битяка Ю.П., норми адміністративного права регулюють відносини як у процесі

²⁶ Савельєва І.В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України : дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 / МОН України, Терн. нац. екон. ун-т, Тернопіль, 2019, 230 с.

реалізації виконавчої влади (функцій органів Національної поліції) так і здійснення наданих державою функцій і повноважень поза межами цієї гілки влади²⁷.

Слушною вважаємо думку Грітчиної В.Ю., яка вказує, що норми адміністративного права регулюють правила й порядок прийняття на посаду поліцейського, у т.ч. конкурсні процедури, порядок проходження служби, процедури атестування, присвоєння й позбавлення спеціальних звань, повноваження посадових осіб в організації трудового процесу, процедури застосування заохочень та дисциплінарних стягнень в поліції, правила користування й оформлення відповідних документів тощо²⁸.

Розглянемо адміністративно-правові аспекти кадрового забезпечення в органах та підрозділах Національної поліції України, що містяться у Законі України «Про Національну поліцію»²⁹. Зокрема, розділ VI вказаного Закону «Добір на посаду поліцейського» регламентує питання, які пов'язані з: призначенням на посади поліцейських; дотриманням вимог, які висуваються до кандидатів на службу в поліції; здійсненням обов'язкової перевірки кандидатів на службу в поліції; проведенням конкурсу на посаду поліцейського; оприлюдненням інформації щодо проведення конкурсу; оформленням документів, які подають для участі в конкурсі; визначенням встановленого порядку проведення конкурсної процедури; проведенням атестування поліцейських та безстроковим призначенням на посаду поліцейських.

Так, розділ VII, що має назву «Загальні засади проходження служби в поліції», окреслює питання, які регламентують: правове регулювання служби в поліції; обмеження, пов'язані зі службою в поліції; гарантії професійної діяльності поліцейського; укладання контракту про проходження служби в поліції; складання Присяги працівником поліції; переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції; службове сумісництво поліцейських; перебування поліцейських у розпорядженні; порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації; порядок

²⁷ Адміністративне право України : підручник / Битяк Ю.П. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.

²⁸ Грітчина В.Ю. Поняття і значення кадрових процедур у Національній поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9), Том 2. С. 21-24.

²⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

тимчасового виконання обов'язків поліцейським; відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади); відрадження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції; професійне навчання поліцейських; первинну професійну підготовку; підготовку поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання; післядипломну освіту поліцейських; граничний вік перебування на службі та звільнення зі служби в поліції; стаж служби в поліції; формування особових справ поліцейських; види спеціальних звань поліцейських; присвоєння первинних та чергових спеціальних звань поліції, а також строки вислуги; присвоєння спеціальних звань достроково та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, а також пониження та позбавлення спеціальних звань поліції³⁰.

Проаналізувавши положення Закону України «Про Національну поліцію», серед позитивних аспектів кадрового забезпечення необхідно визначити: по-перше, створення в органах поліції постійних поліцейських комісій для забезпечення прозорого добору, проведення конкурсу та просування по службі поліцейських; по-друге, обов'язкова наявність двох представників громадськості у складі постійної поліцейської комісії; по-третє, проведення конкурсу на службу в поліції також і на зайняття вакантної посади; по-четверте, проведення атестування поліцейського атестаційними комісіями органів, закладів, установ поліції, у випадках прямо передбачених вказаним Законом; по-п'яте, механізм переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції.

Незважаючи на позитивні зміни, які відбулися після створення Національної поліції, існує чимало питань, які потребують вирішення: по-перше, як впливає із Закону України «Про Національну поліцію», немає визначених у зазначеному Законі підстав і критеріїв вибору тієї чи іншої процедури оцінювання при комплектуванні в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та вищого складу поліції; по-друге, запровадження відкритого конкурсу на прийняття на всі посади на службу в органи поліції; по-третє, загальними не вирішеними залишаються проблемні питання, які пов'язані з фінансовим та матеріально-технічним

³⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

забезпеченням, соціальним захистом поліцейських та постійною плінністю професійних кадрів.

Таким чином, покращення кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України можливо досягти враховуючи наступні заходи: удосконалення нормативно-правової бази з питань кадрового забезпечення у зазначеній сфері; послідовне та поступове вирішення стратегічних кадрових завдань; забезпечення прозорості відбору кадрів; формування кадрового резерву; залучення до професійної діяльності підготовлених фахівців; професійний розвиток персоналу; введення інституту професіоналізації керівників; запровадження системи соціального та психологічного захисту персоналу органів Національної поліції; дотримання вимог політичної нейтральності; врахування та мінімізація корупційних ризиків під час проходження служби в органах та підрозділах Національної поліції. Підсумовуючи, зазначимо, що запропоновані нами вище пропозиції будуть сприяти підвищенню ефективності управління підрозділами Національної поліції в цілому.

3. Адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють підготовку кадрів для Національної поліції України

Одним із важливих напрямів реформи Національної поліції в Україні є встановлення суб'єктів, які здійснюють підготовку кадрів для Національної поліції України. На сьогодні система суб'єктів кадрових правовідносин в Національній поліції України знаходиться в процесі формування, адміністративно-правовий статус суб'єктів кадрових правовідносин Національної поліції є практично недослідженим, що обумовлює актуальність дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів кадрових правовідносин в Національній поліції України.

Дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України слід почати з аналізу таких понять як «статус», «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус».

Сучасна правова енциклопедія надає наступне визначення терміну: «статус – як певний стан чого-небудь»³¹. У свою чергу Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що правове становище – це сукупність прав та обов'язків фізичної або

³¹ Сучасна правова енциклопедія / Зайчук О.В. та ін.; за ред. О.В. Зайчука. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 408 с.

юридичної особи³². Велика юридична енциклопедія визначає, що у перекладі з латинської термін «статус» означає положення, стан чого-небудь або будь-кого: «статус людини», «статус особи», «статус громадянина», «статус органу»³³. Отже, термін «статус» застосовується до фізичних та юридичних осіб; цей термін використовується різними галузевими науками для дослідження структурних елементів предмета дослідження конкретних суспільних відносин.

Щодо визначення правового статусу, то, на думку Волинка К.Г., правовий статус - це система взаємопов'язаних прав і свобод та обов'язків, які закріплені в законодавстві і визначають правове положення особи в суспільстві³⁴.

На думку Кравчука М.В., правовий статус особи – це сукупність або система всіх належних громадянину суб'єктивних юридичних прав, свобод та обов'язків, що визначають його правове становище у суспільстві, яке закріплене у чинному законодавстві та інших формах права³⁵.

Слушною з цього приводу є думка Калюти А.Б., оскільки автором розрізняються загальний і спеціальні правові статуси. Зокрема, встановлено, що загальний правовий статус особи містить у собі загальні права і обов'язки, які належать усім громадянам (загальні конституційні та галузеві права й обов'язки), а спеціальний - права й обов'язки, які доповнюють і конкретизують загальні права та обов'язки з урахуванням соціального, службового та іншого положення³⁶.

Як стверджує науковець Музичук О.М., встановлення місця та особливостей діяльності будь-якого із суб'єктів правовідносин можливе за умови аналізу їх правового статусу і пропонує під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин розуміти систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення у системі

³² Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

³³ Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / гол. ред. Ю.П. Битяк. Харків : Право, 2020. Т. 5. 960 с.

³⁴ Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.

³⁵ Кравчук М.В. Теорія держави та права. Проблеми теорії держави та права. Навчальний посібник. 3-тє видання, змін. і доповнене. Тернопіль. Карт-бланш. 2002, с. 247.

³⁶ Калюта А.Б. Суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності в митних органах України. Митна справа. 2006. № 3. С. 38-41.

правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів та порядок взаємовідносин між ними³⁷.

Отже, правовий статус - це складна категорія, яка містить у собі складні структурні елементи, основне місце серед яких належить правам та обов'язкам суб'єкта (повноваженням, компетенції).

На наш погляд, під час кадрового забезпечення в Національній поліції України важливе значення має саме спеціальний статус суб'єктів кадрових правовідносин, що базується на специфіці діяльності, функцій і повноважень поліцейського.

Зміст адміністративно-правового статусу у науковій літературі визначається як комплекс прав і обов'язків особи, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями³⁸. Слушною з цього приводу є думка Битяка Ю.П., який визначає адміністративно-правовий статус як сукупність основних (невід'ємних) прав (або прав і свобод людини і громадянина), комплекс прав і обов'язків, закріплених Конституцією України, нормами різних галузей права, в тому числі адміністративно-правовими нормами; а також гарантії реалізації цих прав і обов'язків та механізм їх охорони державою³⁹.

Таким чином, адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють підготовку кадрів Національної поліції України, - це комплекс установлених законодавством прав та обов'язків, які виникають з приводу добору й прийняття на службу в поліцію, проходження, просування та переміщення по службі, атестування, присвоєння та позбавлення спеціальних звань, припинення служби та ін.

До суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України слід віднести *загальні* суб'єкти: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; та *спеціальні*: Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти та науки України, Національну поліцію України, вищі навчальні заклади зі

³⁷ Музичук О.М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. Форум права. 2008. № 1. С. 316-321.

³⁸ Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-х т. Том 1. Загальна частина. К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

³⁹ Адміністративне право України : підручник / Битяк Ю.П. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.

специфічними умовами навчання, центри первинної професійної підготовки «Академія поліції».

Стосовно кадрового забезпечення Національної поліції України повноваження Президента України передбачені його адміністративно-правовим статусом, який визначений Конституцією України, відповідно до якої він є главою держави і виступає від її імені, а також є гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина⁴⁰. Президент України підписує закони, які стосуються діяльності Національної поліції України, зупиняє дію актів уряду у разі їх невідповідності Конституції України.

Закон України «Про Національну поліцію» визначає повноваження Президента у сфері кадрового забезпечення щодо: 1) затвердження переліку посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях (ч. 1 ст. 71); 2) встановлення граничних спеціальних звань поліції вищого складу поліції за штатними посадами (ч. 3 ст. 80); 3) присвоєння первинних спеціальних звань вищого складу поліції (ч. 3 ст. 81); 4) присвоєння спеціальних звань поліції вищого складу поліції (ч. 5 ст. 82)⁴¹.

Таким чином, адміністративно-правовий статус Президента України полягає у визначенні основних напрямів, завдань, шляхів реалізації та результатів кадрової політики, які повинні бути втілені у діяльності інших суб'єктів, які беруть участь у підготовці кадрів Національної поліції України.

Наступним суб'єктом у зазначеній сфері, яку ми розглядаємо, є Верховна Рада України (далі - ВРУ). Одним із повноважень ВРУ, які передбачені ст. 85 Конституції України, є ухвалення законів⁴². У цьому сенсі основоположними є закони України: «Про вищу освіту», «Про Національну поліцію». Так, Закон України «Про вищу освіту» регламентує загальні для всіх вищих навчальних закладів положення щодо державної політики у сфері вищої освіти; її основних засад; рівнів, ступенів, кваліфікації, стандартів вищої освіти, забезпечення її якості; управління закладом освіти;

⁴⁰ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР> (дата звернення: 18.02.2021).

⁴¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

⁴² Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР> (дата звернення: 18.02.2021).

організації освітнього процесу; наукової діяльності; міжнародного співробітництва; контролю у сфері вищої освіти⁴³.

Окрім того, ст. 13 Закону України «Про вищу освіту» визначає права державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання: 1) сприяти працевлаштуванню випускників закладів вищої освіти, що належать до сфери їх управління, здійснювати розподіл випускників цих навчальних закладів для подальшого проходження служби; 2) своїми актами встановлювати особливі вимоги до: управління відповідним закладом вищої освіти із специфічними умовами навчання, військовим навчальним підрозділом закладу вищої освіти; кандидатів на посади керівників відповідних закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, їх структурних підрозділів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та порядку їх призначення; практичної підготовки осіб, які навчаються у відповідних закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання чи військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; реалізації прав і обов'язків наукових і науково-педагогічних працівників та осіб, які навчаються у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання чи військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; порядку відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання чи військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі відповідних закладів вищої освіти⁴⁴.

У контексті нашого дослідження слід акцентувати увагу на тому, що Закон України «Про Національну поліцію» (ст. 72-75) регламентує загальні питання професійної підготовки кадрів, серед яких первинна підготовка, підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломна та службова освіта. Таким чином, Закон передбачає безперервну освіту та передбачає набуття поліцейськими освіти різних рівнів. Це

⁴³ Про вищу освіту: Закон України від 01 липн. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення: 18.02.2021).

⁴⁴ Про вищу освіту: Закон України від 01 липн. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

положення є важливим з огляду на різні погляди на реформування поліцейської освіти.

Досліджуючи адміністративно-правовий статус Верховної Ради України як суб'єкта підготовки кадрів для Національної поліції, слід акцентувати на здійсненні парламентського контролю щодо діяльності поліції, який полягає у проведенні парламентських слухань з питань професійної підготовки кадрів, заслуховування звітів керівників Національної поліції України.

Отже, адміністративно-правовий статус Верховної Ради України як загального суб'єкта адміністративно-правових відносин з підготовки кадрів для Національної поліції України полягає у її правах та обов'язках щодо ухвалення законів з цього питання, внесення змін до чинного законодавства, а також здійснення контролю за їх виконанням.

Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) як ще одного загального суб'єкта адміністративно-правових відносин з підготовки кадрів для Національної поліції України характеризується його правами та обов'язками щодо спрямування і координації роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, додержання прав і свобод людини та громадянина; здійснення контролю за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами; здійснення заходів щодо кадрового забезпечення органів виконавчої влади; утворення, реорганізації та ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади відповідно до закону, затвердження положення про зазначені органи тощо⁴⁵.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» КМУ наділений певними повноваженнями щодо підготовки кадрів. Так, ч. 2 ст. 1 закріплює повноваження щодо спрямування та координації КМУ через Міністра внутрішніх справ діяльності поліції; ч.2 ст. 21 - призначення на посаду та звільнення керівника поліції за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України; ч. 4 ст. 74 - визначення порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у вищих

⁴⁵ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР> (дата звернення: 18.02.2021).

навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, тощо⁴⁶.

Отже, адміністративно-правовий статус таких загальних суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України як Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України визначається правами та обов'язками цих органів щодо визначення стратегічних напрямів зазначеної діяльності, розробки пріоритетних завдань, а також їх реалізації та контролю за виконанням.

Наступним суб'єктом, який ми досліджуємо, є Міністерство внутрішніх справ України, яке є головним у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики, зокрема і з питань підготовки кадрів для Національної поліції України. Положення про МВС України передбачає такі завдання як забезпечення формування пропозицій до обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та післядипломну освіту фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів для МВС; забезпечення на базі навчальних закладів, що належать до сфери управління МВС, підготовки та професійного навчання кадрів для МВС та Національної поліції; установа порядку організації та строку професійного навчання працівників МВС та Національної поліції, а також добору, направлення і зарахування на навчання до навчальних закладів, що належать до сфери управління МВС, тощо⁴⁷.

Адміністративно-правовий статус Національної поліції як спеціального суб'єкта визначається згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 1 Положення про Національну поліцію, діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом⁴⁸.

Національна поліція забезпечує організацію роботи з добору, вивчення та комплектування органів Національної поліції кваліфікованими кадрами; організовує службову підготовку та стажування поліцейських і працівників Національної поліції; бере

⁴⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

⁴⁷ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>.

⁴⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

участь у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти з питань діяльності Національної поліції тощо.

Зокрема, виходячи з аналізу положень Закону України «Про Національну поліцію», вважаємо, що правовий статус керівника підрозділів Національної поліції складають такі елементи: 1) порядок зайняття посади керівника поліції; 2) кваліфікаційні вимоги до кандидата (керівника) на відповідну посаду; 3) принципи та гарантії проходження служби у поліції; 4) повноваження та юридична відповідальність керівника поліції; 5) підстави звільнення з посади керівника поліції.

Як слушно зазначає Бандурка О.М., діяльність сучасного керівника є багатоплановою. Вона поєднує діяльність з визначення основних цілей організації, а також шляхи їх досягнення, стратегії розвитку: це і вплив на підлеглих, і виконання певних функцій, як по відношенню до підлеглих і організації в цілому, так і до інших органів⁴⁹. З цього слідує, що повсякденну діяльність керівника можна звести до виконання таких функцій, як: 1) адміністративні; 2) спеціально-професійні; 3) забезпечення; 4) виховні; 5) контрольно-наглядові; 6) представницькі тощо.

Положення ст. 15, 21 Закону України «Про Національну поліцію» визначає вимоги, які висуваються до керівника, заступника керівника територіального органу поліції, а саме: 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; 2) має вищу повну юридичну освіту; 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років; 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року⁵⁰.

Одним із важливих напрямків діяльності керівника є кадрове забезпечення поліції та відбір кандидатів для зарахування до резерву керівного складу Національної поліції, об'єктивна оцінка їх ділових та особистих якостей, забезпечення навчання кандидатів під час знаходження їх у складі резерву, аналіз їх діяльності та вибір і призначення на вакантні посади найбільш придатних працівників⁵¹.

⁴⁹ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. За заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

⁵⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

⁵¹ Про затвердження Положення про порядок формування кадрового резерву на керівні посади в Міністерстві внутрішніх справ України, його територіальних органах та підрозділах : наказ Міністерства внутрішніх справ від 17 вер. 2012 р. № 808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1700-12> (дата звернення: 18.02.2022).

Також, провідним суб'єктом реалізації кадрової роботи в органах Національної поліції є Департамент кадрового забезпечення Національної поліції, оскільки саме він є структурним підрозділом апарату центрального органу управління Національної поліції, який безпосередньо забезпечує реалізацію державної політики з питань кадрової роботи та державної служби в апараті Національної поліції України, територіальних (міжрегіональних) органах (зкладах, установах) Національної поліції⁵².

Основними завданнями Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції відповідно до чинного законодавства України є: кадрове забезпечення службової діяльності органів поліції; організаційно-методичне та інформаційне забезпечення роботи підрозділів кадрового забезпечення органів поліції; забезпечення організації роботи з добору, вивчення та комплектування органів поліції кваліфікованими кадрами; організація та методичне забезпечення спеціальної підготовки вперше прийнятих на службу поліцейських з метою набуття ними знань та навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, а також підвищення кваліфікації та перепідготовки поліцейських; організація професійного навчання та стажування, системи психологічного забезпечення поліцейських і працівників Національної поліції; забезпечення здійснення в Національній поліції організаційно-штатних заходів, оптимального розподілу та ефективного використання наявної штатної чисельності поліції для виконання покладених на неї завдань та функцій; організація роботи зі зміцнення дисципліни та законності в діяльності поліцейських, проведення службових розслідувань тощо.

У зв'язку з цим керівництвом Національної поліції України проводиться ряд організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію структури та підвищення ефективності, якості її кадрового забезпечення. Значна робота знаходить своє зовнішнє вираження у формах управління персоналом, серед яких можна виділити загальні форми, що характерні для всіх сфер управлінської діяльності, та спеціальні, які можна зустріти лише в досліджуваній сфері.

До загальних форм відносяться: видання нормативних актів; видання індивідуальних (правових, адміністративних) актів;

⁵² Про затвердження Положення про Департамент кадрового забезпечення Національної поліції України: наказ МВС України від 20 жовтн. 2014 р. № 1108 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS556> (дата звернення: 18.02.2022).

здійснення інших юридично значущих дій, організаційні дії та матеріально-технічні операції.

До спеціальних форм управління персоналом можна віднести такі: а) визначення потреб у персоналі (прогнозування нових робочих місць, планування кількості та якісної потреби у персоналі, вибір методів розрахунку кількості потреби у персоналі); б) профорієнтаційна робота з кандидатами на службу (аналіз джерел відбору персоналу, відбір персоналу, встановлення зв'язків із зовнішніми організаціями, ділова оцінка кадрів під час відбору)⁵³.

Крім того, згідно зі ст. 47 Закону України «Про Національну поліцію», призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує МВС України. Призначення на посади курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють керівники таких закладів. У той же час для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії, основними повноваженнями яких є: 1) проведення відбору (конкурсу) на службу, крім прийому на навчання до вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських; 2) проведення конкурсу для призначення на вакантну посаду (ст. 51)⁵⁴.

Слід відмітити, що конкурс проводиться відповідно до Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, що затверджується Міністром внутрішніх справ України. Згідно з даним порядком, підготовчі заходи з проведення конкурсу покладаються на підрозділ кадрового забезпечення органу (підрозділу) Національної поліції, яким оголошено конкурс. Цікаво зазначити, що претендент на посаду має наступні права: 1) знімати з розгляду свою кандидатуру на будь-якому етапі конкурсу; 2) подавати додаткові заяви, клопотання та документи для розгляду

⁵³ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

⁵⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

комісією; 3) оскаржувати рішення поліцейської комісії перед вищою комісією чи керівництвом Національної поліції та ін.⁵⁵

Служба персоналу (кадрового забезпечення) органу поліції, де проходить конкурс, проводить перевірку документів, поданих кандидатами, на відповідність загальним вимогам, визначеним в оголошенні про проведення конкурсу, та інформує про це поліцейську комісію. З метою організації проведення конкурсу або його окремих етапів поліцейськими комісіями можуть створюватися робочі групи (консультативно-дорадчі органи), кількісний і персональний склад яких затверджується головою комісії, про що складається окремий протокол, який підписується головою комісії.

До складу таких робочих груп можуть входити: 1) працівники поліції; 2) представники вищих навчальних закладів, інших установ, організацій, на базі яких проводитиметься конкурс (етапи конкурсу), за згодою їх керівництва; 3) представники громадськості (за згодою); 4) представники проектів міжнародної технічної допомоги (за згодою). Відмітимо, що до повноважень робочої групи належать: участь у формуванні груп для проходження конкурсу (етапів конкурсу); участь у забезпеченні додержання кандидатами умов проведення конкурсу (етапів конкурсу); організаційне забезпечення діяльності поліцейської комісії тощо⁵⁶.

Важливе значення має також атестування поліцейських, що проводиться з метою оцінки ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, фізичної підготовки на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри. Зокрема, атестування поліцейських проводиться: 1) при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу; 2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність; 3) для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову

⁵⁵ Про затвердження Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади : наказ МВС України від 25 груд. 2015 р. № 1631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16> (дата звернення: 18.02.2022).

⁵⁶ Про затвердження Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади : наказ МВС України від 25 груд. 2015 р. № 1631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16> (дата звернення: 18.02.2022).

невідповідність. На сьогодні атестування проводиться атестаційними комісіями органів поліції, що створюються їх керівниками.

Згідно з Інструкцією про порядок проведення атестування поліцейських, повноваження щодо кадрових процедур покладаються на голову та членів атестаційної комісії. Так, голова атестаційної комісії: 1) організовує роботу комісії; 2) вносить пропозиції про зміну персонального складу комісії керівникові, уповноваженому на затвердження членів комісії; 3) організовує розміщення на офіційному вебсайті МВС, Національної поліції України чи відповідного органу поліції інформації про запрошення поліцейського, що проходить (проходив) атестування, на співбесіду та ін. Зі свого боку секретар атестаційної комісії відповідає за підготовку матеріалів з питань, що розглядаються, а також ведення і зберігання документації, пов'язаної з роботою комісії. Члени атестаційної комісії уповноважені: 1) знайомитися з матеріалами, поданими на розгляд комісії, брати участь у їх дослідженні та перевірці; 2) вносити пропозиції щодо проекту рішення атестаційної комісії з будь-яких питань та голосувати з того чи іншого рішення⁵⁷.

Адміністративно-правовий статус таких спеціальних суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції як Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України, Національна поліція України визначається їх становищем як центральних органів виконавчої влади, наділених владними повноваженнями, а також правами та обов'язками щодо реалізації кадрової політики. При цьому шляхом реалізації визначених законодавством їх прав та обов'язків забезпечується реформування освітнього процесу підготовки кадрів на основі професійного, діяльнісного підходу; реформування системи професійної освіти, яка має бути сучасною, безперервною; модернізація системи післядипломної освіти з метою підтримки високого рівня професійної кваліфікації працівників; впровадження в освітній процес інноваційних технологій, позитивного зарубіжного досвіду підготовки фахівців, накопичених здобутків і кращих вітчизняних освітянських традицій; формування відповідних морально-ділових якостей особистості на основі запровадження нових морально-етичних стандартів, що забезпечують високий рівень фаховості,

⁵⁷ Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських : наказ МВС України від 17 лист. 2015 р. № 1465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-15> (дата звернення: 18.02.2022).

духовності, професійності та відповідальності наукових та науково-педагогічних працівників тощо.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на позитивні зміни, які відбулися після створення Національної поліції, існує чимало питань, які потребують вирішення: по-перше, як впливає із Закону України «Про Національну поліцію», не має визначених в зазначеному Законі підстав і критеріїв вибору тієї чи іншої процедури оцінювання при комплектуванні в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та вищого складу поліції; по-друге, запровадження відкритого конкурсу на прийняття на всі посади на службу в органи поліції; по-третє, загальними не вирішеними залишаються проблемні питання, які пов'язані з фінансовим та матеріально-технічним забезпеченням, соціальним захистом поліцейських та постійною плінністю професійних кадрів.

Таким чином, покращення кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України можливо досягти враховуючи наступні заходи: удосконалення нормативно-правової бази з питань кадрового забезпечення у зазначеній сфері; послідовне та поступове вирішення стратегічних кадрових завдань; забезпечення прозорості відбору кадрів; формування кадрового резерву; залучення до професійної діяльності підготовлених фахівців; професійний розвиток персоналу; введення інституту професіоналізації керівників; запровадження системи соціального та психологічного захисту персоналу органів Національної поліції; дотримання вимог політичної нейтральності; врахування та мінімізація корупційних ризиків під час проходження служби в органах та підрозділах Національної поліції. Підводячи підсумок, зазначимо, що запропоновані нами вище пропозиції будуть сприяти підвищенню ефективності управління підрозділами Національної поліції в цілому.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню адміністративно-правового забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України. Доведено, що пріоритетним напрямком правоохоронної реформи є вдосконалення кадрового забезпечення персоналом Національної поліції, яке полягає у її своєчасному та оптимальному забезпеченні, ефективному та збалансованому процесі відбору, комплектації,

розвитку й звільненні персоналу. Встановлено, що одним із важливих напрямків реформи Національної поліції в Україні є встановлення суб'єктного складу, які здійснюють підготовку кадрів для Національної поліції України. До суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України відносяться загальні суб'єкти: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; та спеціальні - Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти та науки України, Національну поліції України, вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, центри первинної професійної підготовки «Академія поліції». Проаналізовано, що прийнятий у 2015 році Закон України «Про Національну поліцію» посприяв оновленню кадрової роботи в органах та підрозділах Національної поліції України.

Обґрунтовано, що позитивними аспектами кадрового забезпечення відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» є: 1) створення в органах поліції постійних поліцейських комісій для забезпечення прозорого добору, конкурсу та просування по службі поліцейських; 2) обов'язкова наявність двох представників громадськості у складі постійної поліцейської комісії; 3) проведення конкурсу на службу в поліції, на зайняття вакантної посади; 4) проведення атестування поліцейського атестаційними комісіями органів, закладів, установ поліції, у випадках прямо передбачених вказаним Законом; 5) механізм переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції.

Аргументовано, що сутність кадрового забезпечення полягає у своєчасному, оптимальному та збалансованому процесі відбору, проходженні служби, атестації, звільненні персоналу та направлена на забезпечення органів та підрозділів Національної поліції висококваліфікованими персоналом, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Ключові слова: кадри, забезпечення, кадровий склад, персонал, резерв, принципи, правовий статус, правоохоронні органи, органи, підрозділи, Національна поліція.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-х т. Том 1. Загальна частина. К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

2. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. За заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.
3. Адміністративне право України : підручник / Битяк Ю.П. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.Галунько, П.Діхтієвський, О.Кузьменко та ін. ; за ред. В.Галунька, О.Правоторової. – Видання четверте. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 656 с.
5. Будзинський М.П. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері кадрового забезпечення Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 3, том 1, 2019. С. 88-95.
6. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / гол. ред. Ю.П. Битяк. Харків : Право, 2020. Т. 5. 960 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
8. Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.
9. Грігчина В.Ю. Поняття і значення кадрових процедур у Національній поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9), Том 2. С. 21-24.
10. Євдокимов П.В. Адміністративно-правове регулювання реалізації кадрового забезпечення в органах публічної адміністрації в Україні : дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 / Запор. нац. ун-т, Запоріжжя, 2020, 237 с.
11. Кагановська Т.Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні : монографія. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 330 с.
12. Калюта А.Б. Суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності в митних органах України. Митна справа. 2006. № 3. С. 38-41.
13. Коломосць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 567 с.
14. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР> (дата звернення: 18.02.2021).
15. Кравчук М.В. Теорія держави та права. Проблеми теорії держави та права. Навчальний посібник. 3-тє видання, змін. і доповнене. Тернопіль. Карт-бланш. 2002, с. 247.

16. Курс адміністративного права України : підручник / Колпаков В.К. та ін.; за ред. В.В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

17. Мельник Р.С. Інститут принципів адміністративного права у системі загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 51-60.

18. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316-321.

19. Про вищу освіту: Закон України від 01 липн. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

20. Про відомчі заохочувальні відзнаки : Указ Президента України від 30 трав. 2012 року № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365/2012> (дата звернення: 18.02.2022).

21. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лист. 2015 р. № 988. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248668490> (дата звернення: 18.02.2022).

22. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 бер. 2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 18.02.2022).

23. Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських : наказ МВС України від 17 лист. 2015 р. № 1465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-15> (дата звернення: 18.02.2022).

24. Про затвердження Положення про Департамент кадрового забезпечення Національної поліції України: наказ МВС України від 20 жовтн. 2014 р. № 1108 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS556> (дата звернення: 18.02.2022).

25. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>.

26. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтн. 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п> (дата звернення: 18.02.2022).

27. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС

України від 26.01.2016 р. № 50. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 18.02.2022).

28. Про затвердження Положення про порядок формування кадрового резерву на керівні посади в Міністерстві внутрішніх справ України, його територіальних органах та підрозділах : наказ Міністерства внутрішніх справ від 17 вер. 2012 р. № 808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1700-12> (дата звернення: 18.02.2022).

29. Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції : наказ МВС України від 09 лист. 2015 р. № 1453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15> (дата звернення: 18.02.2022).

30. Про затвердження Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади : наказ МВС України від 25 груд. 2015 р. № 1631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16> (дата звернення: 18.02.2022).

31. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/794-18/page> (дата звернення: 18.02.2022).

32. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.02.2022).

33. Про однострій поліцейських : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вер. 2015 р. № 823. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-п> (дата звернення: 18.02.2022).

34. Про утворення Національної поліції України» : Постанова Кабінету Міністрів України від 02 вер. 2015 р. № 641 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-п> (дата звернення: 18.02.2022).

35. Руколайніна І.Є., Леміш О.О. Формування та підготовка кадрів (персоналу) для органів Національної поліції України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. №1. С. 104-106.

36. Савельєва І.В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України : дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 /МОН України, Терн. нац. екон. ун-т, Тернопіль, 2019, 230 с.

37. Сучасна правова енциклопедія / Зайчук О.В. та ін.; за ред. О.В. Зайчука. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 408 с.

38.Тетеря В.М. Сутність, значення та особливості кадрового забезпечення поліції на регіональному рівні в контексті реформи Національної поліції України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Вип. 2, ч. 3. С. 184-189.

39.Шатрава С.О. Стан та правове регулювання кадрового забезпечення органів національної поліції на сучасному етапі розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 83-87.

40.Юридична енциклопедія : у 6 т. / гол. ред. Ю.С. Шемчушенко. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2004. Т. 6. 768 с.

Information about the authors:

Dombrovan Natalia Vasylivna,

Head of the Department of Organization of Scientific Work,
Candidate of Law, Odessa State University of Internal Affairs,
1, Uspenskaya Street, Odessa, 65014, Ukraine

Izbash Kateryna Serhiivna,

Senior Research Fellow, Department of Organization of Scientific
Work, Candidate of Law, Associate Professor,
Odessa State University of Internal Affairs,
1, Uspenska Street, Odessa, 65014, Ukraine